

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΠΡΩΤΗΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Εγχειρίδιο για το προσωπικό
που παρέχει υπηρεσίες πρώτης υποδοχής

Β΄ ΕΚΔΟΣΗ

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2015

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

Εγχειρίδιο για τον προσδιορισμό της ηλικίας
σε Περιφερειακές Υπηρεσίες Πρώτης Υποδοχής

Έκδοση 2η:
Δεκέμβριος 2015

Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής

Τμήμα Στρατηγικού Σχεδιασμού, Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Συνεργασίας

Διευθυντής: Παναγιώτης Νίκας

Υπεύθυνος Σύνταξης: Αλέξανδρος Αρβανιτίδης

Συντακτική Ομάδα: Δρ. Δημήτριος Γεωργιάδης
Γεώργιος Παραμανίδης
Αθανάσιος Παπαθεμελής

Με τη συνδρομή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
(Γραφείο Αθήνας)

Μελέτη εντύπου - Σελιδοποίηση: ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ (Γ. Περγαντίνας)

Εκτύπωση: ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

Αριθ. εργασίας: 477/15

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	4
Τα δικαιώματα των ανηλίκων στην Ελλάδα	6
Διαδικασία Προσδιορισμού της ηλικίας	8
Α) Νομοθετικό πλαίσιο	8
Β) Βασικές κατευθυντήριες οδηγίες	11
Προς ένα εργαλείο προσδιορισμού ηλικίας	14
Αντικειμενικότητα	18
Κουλτούρα και Εθνικότητα	18
Ενδεικτική Βιβλιογραφία	20
Παράρτημα	21

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γνωστό, ότι η πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλίκων που εισέρχονται παράτυπα στη χώρα στερείται νομιμοποιητικών εγγράφων με αποτέλεσμα η καταγραφή της ηλικίας τους να γίνεται με βάση τη δήλωση των ιδίων.

Δεδομένου ότι ο προσδιορισμός ηλικίας δεν αποτελεί σαφή επιστημονικό κλάδο, θα πρέπει να αναγνωριστεί το περιθώριο λάθους που πάντα θα υπάρχει σε κάθε διαδικασία η αδυναμία του να εξακριβωθεί ακριβώς η ηλικία του παιδιού.¹ Με δεδομένο ότι καμία μέθοδος δεν καθορίζει με ακρίβεια 100% την χρονολογική ηλικία, παρά μόνο την ηλικιακή ομάδα, θα πρέπει να επιλέγεται η μέθοδος που έχει το λιγότερο δυνατό περιθώριο λάθους² και που είναι το λιγότερο επεμβατική για τα παιδιά.³

Αποτελεί γεγονός, ότι ανήλικοι καταγράφονται ως ενήλικες και το αντίστροφο, πρακτική που συχνά αποδίδεται μεταξύ άλλων και στην αδυναμία επικοινωνίας των αρμόδιων αρχών με τους αλλοδαπούς, ελλείψει κατάλληλης διερμηνείας.

Η καταγραφή των ασυνόδευτων ανηλίκων από την Πολιτεία αναδεικνυε μια σειρά προβλημάτων που θα μπορούσαν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: αφενός την παραδοχή της ανηλικότητας του αλλοδαπού και

---

1 T. Smith & L. Brownless, 2013, Age Assessment: A technical Note, UNICEF, EASO, 2014, Age Assessment practice in Europe, p.16

2 UNHCR - UNICEF BID Guidance for industrialised countries - European context (draft)

3 Recast, COM (2009), proposal on Art. 1 (n)

αφετέρου την καταγραφή του γεγονότος ότι πρόκειται για ασυνόδευτο ανήλικο.

Σε ό,τι αφορά την πρώτη κατηγορία διαπιστώνονται περιπτώσεις κατά τις οποίες οι αρχές καταγράφουν τους ανήλικους με διαφορετική ηλικία από αυτή που δηλώνουν οι ίδιοι. Τούτο μπορεί να συμβεί είτε κατά την αρχική καταγραφή του ανήλικου είτε, σπανιότερα, σε μεταγενέστερα επίσημα έγγραφα. Υπάρχει μια σειρά λόγων που δυσκόλευαν την ορθή καταγραφή. Για παράδειγμα αυτή μπορεί να οφείλεται σε δυσκολία επικοινωνίας ή άγνοια του χρησιμοποιούμενου ημερολόγιου (π.χ. περιπτώσεις Αφγανών, Ιράν, Ιράκ). Ωστόσο αποτελεί ένα επιπλέον στατιστικό και ουσιαστικό πρόβλημα για τον χειρισμό των περιπτώσεων ασυνόδευτων ανήλικων. Το ζήτημα του προσδιορισμού της ηλικίας υπάγεται στο ευρύτερο θέμα της αποδοχής των στοιχείων που δηλώνει ο αλλοδαπός, αποτελώντας ένα ουσιώδες θέμα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα του παιδιού και πρέπει να αντιμετωπισθεί συνολικά.

Εξαιρέση αποτελούν οι ανήλικοι που καταγράφονται στα Κέντρα Πρώτης Υποδοχής για τους οποίους υπάρχει κανονιστική πρόβλεψη της διαδικασίας προσδιορισμού της ηλικίας, σύμφωνα με την κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 3907/2011 Υπουργική Απόφαση (Υ1ΓΠ οικ. 92490/2014), που θέσπισε το Πρόγραμμα ιατρικού ελέγχου ψυχοκοινωνικής διάγνωσης και υποστήριξης και παραπομπής των εισερχομένων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα υπηκόων τρίτων χωρών σε δομές πρώτης υποδοχής⁴.

---

4 Βλ άρθρο 6 της υπουργικής απόφασης «ανήλικοι και προσδιορισμός ηλικίας»

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σήμερα στον δυτικό κόσμο σχεδόν όλοι συμφωνούν πως οποιοδήποτε άτομο κάτω των 18 ετών είναι παιδί και έχει δικαίωμα σε ειδική φροντίδα και προστασία. Όμως, κάτι τέτοιο δεν συνέβαινε και στο παρελθόν. Μόνο μετά την 20η Νοεμβρίου του 1989, όταν η *Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών* υιοθέτησε τη *Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού*, άρχισε η ανθρωπότητα να επωφελείται από μια δέσμη δικαιωμάτων για όλα τα παιδιά και τους νέους.⁵

Η Σύμβαση καθορίζει το εύρος των δικαιωμάτων τα οποία οφείλουν να απολαμβάνουν τα παιδιά οπουδήποτε στην Ελλάδα. Θέτει τις βασικές προϋποθέσεις για την ευημερία των παιδιών στα διάφορα στάδια της ανάπτυξής τους και είναι ο πρώτος παγκόσμιος, νομικά δεσμευτικός, κώδικας δικαιωμάτων των παιδιών στην ιστορία. Σήμερα, 193 χώρες έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση. Μόνο δύο χώρες στον κόσμο - Σομαλία και Ηνωμένες Πολιτείες - δεν έχουν θεσμοθετήσει τη Σύμβαση, αν και την έχουν υπογράψει. Η Σύμβαση είναι η πιο ευρέως αποδεκτή συμφωνία ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο. Στα 54 άρθρα της περιγράφει τα δικαιώματα και το πως αυτά πρέπει να τηρούνται, καθώς και σε δύο μεταγενέστερα προαιρετικά Πρωτόκολλα.

Η σύμβαση καλύπτει τρεις πυλώνες, δικαιώματα που διασφαλίζουν πρόσβαση στην υγεία, την εκπαίδευση, την κοινωνική ασφάλιση, τη φυσική αγωγή, το παιχνίδι, την ψυχαγωγία, τον ελεύθερο χρόνο, τον πολιτισμό και σε ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο. Προστασία από κάθε μορφή κακοποίησης, διάκρισης, εκμετάλλευσης, κατάχρησης ουσιών, αδικία, διαμάχη και σύρραξη. Συμμετοχή, που αναγνωρίζει το δικαίωμα του παιδιού στο να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη του και να έχει πληροφόρηση για τις

---

5 Στην Ελλάδα η σύμβαση αυτή κυρώθηκε και έγινε νόμος του κράτους το 1992 με το νόμο 2101/1992 «Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού»

αποφάσεις που το αφορούν, στην ελευθερία διαμόρφωσης και έκφρασης απόψεων.

Συνοψίζοντας, οι βασικές αρχές με τις οποίες έχουν εναρμονιστεί οι δεσμευόμενες χώρες, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, είναι: (α) *Μη-Διάκριση*: Δηλαδή κανένας ανήλικος δεν πρέπει ούτε να τυγχάνει προνομιακής μεταχείρισης, ούτε να υποφέρει εξ' αιτίας φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, ή εθνικής, κοινωνικής ή εθνοτικής καταγωγής, ή εξ' αιτίας οποιασδήποτε πολιτικής ή άλλης θέσης, εξ' αιτίας της κοινωνικής του θέσης ή της περιουσίας ή της οικογένειας στην οποία γεννήθηκε, ή επειδή έχει κάποια αναπηρία. (β) *Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού*: Νόμοι και δράσεις που επηρεάζουν παιδιά πρέπει να θέτουν ως προτεραιότητα το τι είναι συμφερότερο για αυτά και να τα ωφελούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. (γ) *Επιβίωση, Ανάπτυξη και Προστασία*: Δηλαδή, οι δημόσιες αρχές πρέπει να προστατεύουν και να βοηθούν ώστε να εξασφαλισθεί η ολοκληρωμένη ανάπτυξη - φυσική, πνευματική, ηθική και κοινωνική, και (δ) *Συμμετοχή*: Το δικαίωμα να εκφράζει τη γνώμη του για τις αποφάσεις που αφορούν τη ζωή του και να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις του.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

A ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το Ψήφισμα του Συμβουλίου των Υπουργών της Ε.Ε. στις 12 Σεπτεμβρίου του 2013 σχετικά με την κατάσταση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην ευρωπαϊκή ένωση [2012/2263(INI)] καλεί για επιπλέον μέτρα προς διασφάλιση ότι οι ασυνόδετοι ανήλικοι δεν υποβάλλονται σε παρεμβατικές ιατρικές εξετάσεις για τον προσδιορισμό της ηλικίας τους. Στην παράγραφο 15 του ψηφίσματος αναφέρεται ότι «το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποδοκιμάζει την ακατάλληλη και παρεμβατική φύση των ιατρικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό της ηλικίας σε κάποια κράτη μέλη, οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν τραύμα. Επίσης, αποδοκιμάζεται η αντιφατική φύση και το μεγάλο περιθώριο λάθους κάποιων μεθόδων που βασίζονται στη σκελετική ωριμότητα και την οδοντική ασβέστωση». Καλεί την επιτροπή να συμπεριλάβει «...μια πολυπαραγοντική και διεπιστημονική αξιολόγηση ... και επισημαίνει επίσης ότι οι ιατρικές εξετάσεις πρέπει να γίνονται μόνο όταν έχουν εξαντληθεί άλλες μέθοδοι αξιολόγησης της ηλικίας».⁶

Έτσι, η Ελλάδα προκειμένου να εναρμονιστεί με το ψήφισμα ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στο άρθρο 6 της Υπουργικής απόφασης 2745 του 2013 αναφέρει:

1. Στους ανήλικους (έως 15 ετών) θα πραγματοποιείται, επιπροσθέτως της βασικής κλινικής εξέτασης, μέτρηση της περιμέτρου της κεφαλής (παιδιά <5 ετών) και εκτίμηση του επιπέδου της σωματικής και νοητικής ανάπτυξης.

⁶ EASO (2013). *Age Assessment practice in Europe* σελ. 68

2. Ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνεται για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, ιδίως αν αυτοί δεν έχουν την ηλικία να κατανοήσουν.
3. Η διαπίστωση ανηλικότητας θα ολοκληρώνεται κατά τη διαδικασία πρώτης υποδοχής. Εάν υπάρξει ειδικώς αιτιολογημένη αμφιβολία ως προς την ηλικία ενός υπηκόου τρίτης χώρας, ο οποίος ενδέχεται να είναι ανήλικος, τότε γίνεται προσδιορισμός ηλικίας από το κλιμάκιο ιατρικού ελέγχου και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, στο οποίο παραπέμπεται προς εξέταση ο υπήκοος τρίτης χώρας. Ο προσδιορισμός της ηλικίας διενεργείται με ευαισθησία προς το φύλο και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες.
4. Κατ' αρχήν θα πραγματοποιείται προσδιορισμός της ηλικίας με βάση τα μακροσκοπικά χαρακτηριστικά όπως το ύψος, το βάρος, το δείκτη μάζας σώματος, τη φωνή και την τριχοφυΐα, μετά από κλινική εξέταση από παιδίατρο, ο οποίος θα λαμβάνει υπόψη του τα σωματομετρικά δεδομένα. Η κλινική αυτή εξέταση πρέπει να διενεργείται με γνώμονα το σεβασμό της αξιοπρέπειας του προσώπου, και να λαμβάνει υπόψη αποκλίσεις και διαφοροποιήσεις που αφορούν πολιτισμικά και φυλετικά στοιχεία, καθώς και συνθήκες διαβίωσης που δύνανται να επηρεάσουν την ανάπτυξη του ατόμου. Ο παιδίατρος θα αιτιολογεί την τελική του γνωμάτευση με βάση τα στοιχεία της ανωτέρω κλινικής εξέτασης.
5. Σε περίπτωση αδυναμίας προσδιορισμού της ηλικίας μέσω των μακροσκοπικών χαρακτηριστικών, θα ακολουθεί αξιολόγηση από τον ψυχολόγο και τον κοινωνικό λειτουργό του κλιμακίου, από τους οποίους θα εξετάζεται η γνωστική, η συμπεριφορική και η ψυχολογική ανάπτυξη του ατόμου. Η έκθεση αιτιολόγησης του ψυχοκοινωνικού κλιμακίου θα κατατίθεται εγγράφως.
6. Όπου δεν υπάρχει παιδίατρος ή όταν το διεπιστημονικό προσωπικό αδυνατεί να καταλήξει σε ασφαλή συμπεράσματα, και μόνον ως έσχατη λύση, ο εξεταζόμενος θα παραπέμπεται σε δημόσιο νοσηλευτικό ίδρυμα για εξειδικευμένες εξετάσεις, για τις οποίες θα ενημερώνεται ο ανήλικος ως προς τους σκοπούς και τα μέσα. Οι ιατρικές εξετάσεις για τον κατά

προσέγγιση υπολογισμό της ηλικίας του ατόμου είναι οι εξής: προσδιορισμός της οστικής ηλικίας με ακτινογραφία αριστερού καρπού και άκρας χειρός, εξέταση οδοντοστοιχίας και πανοραμική ακτινογραφία δοντιών. Οι ακτινογραφίες πραγματοποιούνται σε δημόσια νοσηλευτικά ιδρύματα.

7. Οι γνωματεύσεις και τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων παραδίδονται στον επικεφαλής του κλιμακίου ιατρικού ελέγχου και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, ο οποίος και εισηγείται στον αρμόδιο κρατικό λειτουργό την επίσημη καταχώρηση της ηλικίας, αναφέροντας τους λόγους και τα στοιχεία που οδήγησαν στο σχετικό συμπέρασμα. Ως ημερομηνία γέννησης λογίζεται η ημέρα και ο μήνας κατά τον οποίο έγινε η καταγραφή στο Κέντρο ή την Κινητή Μονάδα Πρώτης Υποδοχής.

8. Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας προσδιορισμού της ηλικίας, λαμβάνεται μέριμνα ώστε:

α. να ενημερώνεται ο νόμιμος εκπρόσωπος του ανήλικου και να εξασφαλίζεται η παρουσία του ίδιου ή άλλου από αυτόν οριζόμενου προσώπου (το οποίο δεν πρέπει να είναι σε σύγκρουση συμφερόντων με τον ανήλικο, εξαιρουμένων ρητά όλων των άμεσα εμπλεκόμενων στη διαδικασία προσδιορισμού της ηλικίας) σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, αν το κρίνει αναγκαίο,

β. οι υποκείμενοι σε διαδικασία προσδιορισμού της ηλικίας να ενημερώνονται σε γλώσσα που κατανοούν για τη διαδικασία, τη συγκεκριμένη μέθοδο που θα ακολουθηθεί και τις ενδεχόμενες συνέπειες των αποτελεσμάτων και να τους δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχουν και να γνωστοποιούν τις απόψεις τους σε κάθε στάδιο αυτής,

γ. οι υποκείμενοι σε διαδικασία προσδιορισμού της ηλικίας να συναινούν στη διενέργεια ιατρικών εξετάσεων για τον προσδιορισμό της ηλικίας,

δ. μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας προσδιορισμού της ηλικίας, το πρόσωπο που ισχυρίζεται ότι είναι ανήλικος να έχει ανάλογη μεταχείριση ως ανήλικος,

ε. μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας ο ενδιαφερόμενος να ενη-

μερώνεται σε γλώσσα που κατανοεί για το περιεχόμενο της πράξης προσδιορισμού της ηλικίας, κατά της οποίας έχει δικαίωμα προσφυγής, σύμφωνα με τον κώδικα διοικητικής διαδικασίας, η οποία υποβάλλεται στη Γραμματεία του ΚΕ.Π.Υ. εντός προθεσμίας δέκα (10) ημερών από την κοινοποίηση.

8. Το ενδεχόμενο ο υποκείμενος σε διαδικασία προσδιορισμού της ηλικίας να αρνηθεί να υποβληθεί σε ιατρική εξέταση δεν συνιστά εμπόδιο για την ολοκλήρωση των διαδικασιών πρώτης υποδοχής.
9. Η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης και η διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του ανηλίκου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση όλων των εμπλεκομένων στη διαδικασία προσδιορισμού της ηλικίας.
10. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προσδιορισμού της ηλικίας καθώς επίσης και σε περίπτωση αμφιβολιών μετά το πέρας αυτής υπάρχει τεκμήριο υπέρ της ανηλικότητας.

B ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως οι ανήλικοι που εισέρχονται παράτυπα στην Ελλάδα καλούνται επανειλημμένα να περιγράψουν τα βιώματά τους σε επαγγελματίες υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Πρόκειται για μια εξαιρετικά δυσχερή και συνάμα επώδυνη διαδικασία κατά τη διάρκεια της οποίας τα παιδιά ενθαρρύνονται να μιλήσουν για τη ζωή τους σε άτομα που δεν γνωρίζουν καθόλου.

Οι ενήλικες επαγγελματίες ανάλογα με την προσέγγιση που θα ακολουθήσουν ενδέχεται να επηρεάσουν, να παραπλανήσουν, να καθοδηγήσουν ακόμα και να επανατραυματίσουν.

Κυρίαρχο ρόλο στην διερεύνηση της ηλικίας του ανηλίκου διαδραματίζουν οι ψυχοκοινωνικές τεχνικές που θα χρησιμοποιηθούν. Στη διεθνή βιβλιογραφία τονίζονται συνήθως εκείνες που φαίνεται να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές, αφού οδηγούν με μεγαλύτερη συχνότητα σε

αξιόπιστες εκτιμήσεις. Παράλληλα δίνεται έμφαση και σε εκείνες που προστατεύουν τον ανήλικο. Στόχος της συνέντευξης είναι η συγκέντρωση κατά το δυνατό όσο πιο πολλών, εμπεριστατωμένων και αξιόπιστων στοιχείων, προκειμένου να επαληθευθούν ή να διαψευστούν οι ισχυρισμοί του ανήλικου.

Πλήθος ερευνητών υπογραμμίζουν τα αρνητικά αποτελέσματα που μπορεί να συνεπάγεται η υιοθέτηση υποβλητικών και αναξιόπιστων τεχνικών όπως για παράδειγμα η χρήση καθοδηγητικών ερωτήσεων, η επανάληψη των συνεντεύξεων με μεγάλη συχνότητα από διαφορετικά και με ελάχιστη ειδική εκπαίδευση άτομα, καθώς και ο ανορθόδοξος τρόπος χρήσης διάφορων εργαλείων. Η κακή χρήση των τεχνικών και των μεθοδολογικών εργαλείων μπορεί να οδηγήσει στην εκμείευση αναληθών ισχυρισμών και στη πρόκληση υπέρμετρου άγχους.

Από τη μέχρι τώρα διαπραγμάτευση του θέματος θα μπορούσαμε βάσιμα να πούμε πως μια πολύ σημαντική τεχνική την οποία πρέπει να προσπαθήσουμε να αναπτύξουμε κατά τη διάρκεια της συνέντευξης είναι η δημιουργία ευνοϊκού κλίματος. Είναι σημαντικό ο συνεντευκτής, στην περίπτωση αυτή ο ψυχολόγος ή ο κοινωνικός λειτουργός, να χρησιμοποιεί προτάσεις που να δείχνουν ότι κατανοεί τη θέση στην οποία βρίσκεται το άτομο απέναντί του.⁷

Αν και η ακαδημαϊκή έρευνα για τη χρήση ψυχοκοινωνικών εργαλείων για τον προσδιορισμό της ηλικίας είναι ένα σχετικά νέο πεδίο, η υπάρχουσα βιβλιογραφία δείχνει ότι οι έρευνητες που έχουν γίνει για το θέμα του προσδιορισμού της ανηλικότητας είναι ελάχιστες, όλες συμφωνούν στο ότι το σημαντικότερο είναι η οικοδόμηση μιας σχέσης επικοινωνίας και συμπάθειας, προκειμένου να καταλήξουμε στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

---

7 Αυτό που πρέπει να τονιστεί εδώ είναι ότι πρέπει ο συνεντευκτής να θυμάται ότι δεν πρόκειται για ανάκριση αλλά για συζήτηση, να ακούει και να χρησιμοποιεί κοινή λογική και ανοικτές ερωτήσεις

Επίσης, θεωρούμε σημαντικό να υπογραμμίσουμε πως σημαντική πηγή άγχους αποτελεί η άγνοια των ατόμων τόσο για την ίδια τη διαδικασία όσο και για τις συνέπειες της. Για τους λόγους αυτούς είναι απαραίτητο να εξηγείται σε απλή και κατανοητή γλώσσα το περιεχόμενο της συνέντευξης και να υπάρχει ενημέρωση για την πορεία της διαδικασίας.⁸

---

⁸ Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης καλό είναι να γίνονται διευκρινιστικές ερωτήσεις για να επιβεβαιώνεται ότι το άτομο κατανοεί τα όσα λέγονται

ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΗΛΙΚΙΑΣ

Προκειμένου να αποφευχθούν κακές πρακτικές είναι αναγκαία η διαρκής εξέταση των τεχνικών εκείνων που χρησιμοποιούνται και η αναθεώρησή τους όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Ωστόσο ακρογωνιαίος λίθος κάθε αποτελεσματικής και ουσιαστικής προσπάθειας προσδιορισμού της ανηλικότητας είναι η τήρηση ενός ενιαίου κώδικα διαδικασιών που στόχο θα έχει την προστασία του παιδιού από διαδικασίες που είναι προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις και τις ανάγκες του ενήλικου πληθυσμού. Προκειμένου λοιπόν να κωδικοποιήσουμε τη διαδικασία προσδιορισμού της ανηλικότητας, δημιουργήσαμε ένα διερευνητικό εργαλείο.

Αποτελείται από οκτώ ενότητες:

Η πρώτη ενότητα αφορά σε προσωπικά στοιχεία του/της προς διερεύνηση ανηλίκου, όπως οικογενειακή κατάσταση, εθνικότητα, περιοχή-πόλη. Ειδικότερα, διερευνούμε μέσα από στοχευμένες ερωτήσεις πληροφορίες και στοιχεία για τους γονείς του/της και για την ύπαρξη ή μη αδερφών. Διερευνούμε εάν υπάρχουν συγγενείς που ενδεχομένως συνοδεύουν τον/την ανήλικο/η (βαθμός συγγένειας, η ηλικία, εάν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία κλπ).

Στη δεύτερη ενότητα διερευνούμε φυσιολογικά στοιχεία που ενδεχομένως υποδηλώνουν την ηλικία του/της ανηλίκου/ης, όπως εάν έχει λευκές τρίχες, μαλλιά που υποχωρούν, κ.α. Επίσης, διερευνούμε εάν και κατά πόσο υπάρχει αντιστοιχία στο μέγεθος του κεφαλιού σε σχέση με το σώμα (βλ. παράρτημα). Στη συνέχεια διερευνούμε τον τόνο της φωνής, το λεξιλόγιο, το επίπεδο της φωνής. Τέλος, κάνουμε μια σύντομη περιγραφή σχετικά με την σωματική και εξωτερική εμφάνιση.

Στην τρίτη ενότητα, διερευνούμε το εκπαιδευτικό υπόβαθρο του/της

προς διερεύνηση ανήλικου. Ειδικότερα, προσπαθούμε να μάθουμε την ηλικία έναρξης της εκπαίδευσης, πόσα χρόνια διήρκησε η εκπαίδευσή του/της, το είδος του εκπαιδευτικού ιδρύματος, το επίπεδο εκπαίδευσης του/της, κ.α.. Στο σημείο αυτό θεωρούμε πως είναι αρκετά σημαντικό να εξακριβωθεί εάν έχουν υπάρξει χρονικά κενά στην εκπαίδευσή του/της. Εάν ναι, ζητάμε να μας πει για ποιους λόγους έγινε αυτό και για πόσο χρονικό διάστημα. Στην ίδια ενότητα προσπαθούμε να προσδιορίσουμε εάν και κατά πόσο έχει λάβει θρησκευτική εκπαίδευση.

Στην τέταρτη ενότητα εξετάζουμε την εθνοτική/φυλετική του καταγωγή. Δηλαδή, αναζητούμε πληροφορίες σχετικά με τη φυλή του ή το έθνος του, τι σημαίνει η φυλή του για την κοινωνία της χώρας του, αναζητούμε το ρόλο του στη φυλή του και προσπαθούμε να ανιχνεύσουμε το ρόλο που παίζει η φυλή στη ζωή του/της. Δηλαδή αναζητούμε το βαθμό συμμετοχής του/της στις δραστηριότητες της φυλής του σε σχέση πάντα με την ηλικία του. Είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη μας ότι τα έθιμα της φυλής του/της συμβαδίζουν με την ηλικία του/της προς διερεύνηση ανήλικου.⁹

Στην πέμπτη ενότητα εξετάζουμε το ψυχοκοινωνικό προφίλ του προς διερεύνηση ανήλικου. Ειδικότερα, διερευνούμε τη σχέση του με τους γύρω του, δηλαδή, την κοινωνική του συμπεριφορά (εσωστρεφής, εξωστρεφής, έχει ανάγκη για συντροφικότητα, δείχνει περιέργεια, είναι ενεργητικός). Επίσης, εξετάζουμε θέματα όπως, τα ενδιαφέροντά του. Είναι σημαντικό να μάθουμε εάν έχει ασχοληθεί με αυτά όσο διάστημα βρισκόταν στη χώρα του. Συμμετείχε σε κάποια ομάδα συνομηλίκων (ποδόσφαιρο, μπάσκετ κλπ). Σκοπός μας εδώ είναι να διερευνήσουμε τις σχέσεις του με τους άλλους συνομήλικους. Στο σημείο αυτό λαμβάνουμε υπόψη μας την πολιτισμική διαφορετικότητα και επίσης εάν οι περιγραφές αντιστοιχούν στο διανοητικό επίπεδο της ηλικίας του. Στη

---

9 Σε περίπτωση που ο προς διερεύνηση ανήλικος δεν δηλώσει φυλή ή εθνοτική καταγωγή, τότε το μέρος αυτό της συνέντευξης παραλείπεται.

συνέχεια προσπαθούμε να αντιληφθούμε *τα θέλω του*, τα επιτεύγματά του, τις φιλοδοξίες του, τις προτεραιότητές του, τον τρόπο σκέψης του και τις ηθικές του αξίες. Τέλος, ζητάμε από τον προς διερεύνηση ανήλικο να μας μιλήσει σε ελεύθερη αφήγηση για τον εαυτό του. Εδώ λαμβάνουμε υπόψη μας την ικανότητά του να σκέφτεται λογικά, να μπορεί να αντιμετωπίζει πράγματα (να είναι σε θέση να αντιληφθεί το αντίστροφο των πραγμάτων και να βρεθεί στη θέση των άλλων). Εντοπίζουμε εάν μπορεί να σκεφτεί αόριστες έννοιες να σκεφτεί υποθετικά και να γενικεύσει. Κλείνοντας την ενότητα αυτή κάνουμε μια σύνοψη σχετικά με τα προαναφερόμενα.¹⁰

Στην έκτη ενότητα προσπαθούμε να διερευνήσουμε εάν έχει εργαστεί και ποιες είναι οι μελλοντικές του/της επαγγελματικές φιλοδοξίες.

Στην έβδομη ενότητα εξετάζουμε τη διαδρομή του/της. Ειδικότερα μας ενδιαφέρει η ημερομηνία και η ηλικία αναχώρησής του από τη χώρα καταγωγής του/της. Ποιος τον/την συνόδευσε και από ποιες (ενδεχομένως) χώρες πέρασε. Στην ενότητα αυτή μας ενδιαφέρει να ελέγξουμε την αυτονομία του/της. Επίσης, εάν και κατά πόσο έχει συνείδηση του κινδύνου κατά τη διάρκεια της διαδρομής. Τέλος, μας ενδιαφέρει να διερευνήσουμε τους λόγους αναχώρησης από τη χώρα του (εξετάζουμε εάν υπάρχει μια λογική σειρά στη σκέψη του/της και εάν και κατά πόσο μπορεί να δει τα γεγονότα που του/της συνέβησαν ρεαλιστικά).

Στην όγδοη ενότητα ζητάμε ένα ιατρικό ιστορικό. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να διερευνήσουμε εάν έχει περάσει παιδικές ασθένειες, εάν είχε κάνει χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, αλκοόλ, κλπ.

Τέλος, ο ψυχολόγος και ο κοινωνικός λειτουργός συντάσσουν ένα τελικό

---

10 Αν και δύσκολο δεν θα πρέπει να μπερδεύουμε την ωριμότητα με την ηλικία- μπορεί να υπάρχουν λόγοι που ο ανήλικος αντιδρά με ωριμότητα, π.χ. επιβίωση στο δρόμο, σκληρή ζωή ή ακόμα να είναι θέμα χαρακτήρα. Είναι προτιμότερο αυτές οι πιθανότητες να αναγνωρίζονται στην αξιολόγηση-αυτό δεν αποκλείει ότι οι αξιολογητές μπορούν να συμπεράνουν ότι το άτομο είναι ενήλικος

πόρισμα σχετικά με την ηλικία του/της προς διερεύνηση ανηλίκου.¹¹ Σχετικά με το εργαλείο αυτό θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας την ικανότητα του παιδιού να αιτιολογεί τις ενέργειές του. Επίσης είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη μας πρωτίστως το αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού, αλλά και να μην παρερμηνεύονται ως ενδείξεις αναξιοπιστίας, προβλέψιμες συναισθηματικές αντιδράσεις (πχ φόβος, άγχος, αποφυγή απαντήσεων κλπ). Για παράδειγμα η αποφυγή απαντήσεων σε ερωτήσεις είναι μια συχνά χρησιμοποιούμενη στρατηγική που υιοθετείται στην παιδική ηλικία προκειμένου να αποφευχθεί το άγχος.

---

11 Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να υπογράψει μόνο ο Ψυχολόγος ή μόνο ο Κοινωνικός Λειτουργός.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ

Για να βοηθήσουμε κάποιον που είναι διαφορετικός από εμάς πρέπει πρώτα να έχουμε επίγνωση των δικών μας στάσεων, αξιών και συμπεριφορών. Η κατανόηση και η αποδοχή του δικού μας πολιτισμικού υποβάθρου και του προς διερεύνηση ανηλίκου σε σχέση πάντα με το κοινωνικό του υπόβαθρο αλλά και τον τρόπο ζωής του, θεωρούμε ότι είναι το πρώτο ουσιαστικό βήμα, όταν εφαρμόζουμε μια διαδικασία προσδιορισμού ηλικίας. Αυτό που θα πρέπει να τονιστεί είναι η σπουδαιότητα της διατήρησης μιας ουδέτερης αντικειμενικής στάσης του επαγγελματία απέναντι στον προς διερεύνηση ανήλικο. Το ψυχολογικό κλίμα που δημιουργείται, διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Ακόμα και ο τόνος της φωνής και οι εκφράσεις του προσώπου μπορούν να επηρεάσουν τις απαντήσεις. Ο συνεντευκτής δεν πρέπει να μένει προσκολλημένος σε προσωπικές ερμηνείες και στερεότυπα, αλλά να προχωρά στη δημιουργία υποθέσεων που δεν βασίζονται σε γενικεύσεις, να ερευνά το περιεχόμενο των ισχυρισμών και να επανεξετάζει τις αρχικές του υποθέσεις όταν ανακύπτουν νέα δεδομένα.

ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ

Από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας προς το υπό διαπραγμάτευση θέμα θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε στο ζήτημα της διαφορετικότητας. Πρώτο και βασικό ζητούμενο είναι η κουλτούρα, η οποία αναφέρεται σε κάποιες σχηματοποιημένες δραστηριότητες ενός λαού συμπεριλαμβανομένων των εργαλείων τους, των χειροτεχνιών, της γεωργίας των οικονομικών, της μουσικής, των θρησκευτικών πεποιθήσεων, των τελετουργιών, των παραδόσεων, της γλώσσας και της ιστορίας τους. Η

κουλτούρα είναι γενικά, αλλά όχι πάντα, συνδεδεμένη με μια γεωγραφική περιοχή, από την οποία κατάγεται η ομάδα. Γενικότερα, η κουλτούρα έχει δυνατό αντίκτυπο στον προς διερεύνηση πληθυσμό, όσον αφορά στον τρόπο συμπεριφοράς και σκέψης.

Το σημαντικό ζήτημα για τον επαγγελματία ο οποίος δουλεύει με διαφορετικούς πληθυσμούς είναι να μην υποθέτουμε ότι γνωρίζουμε για κάποια εθνική ομάδα, να μη μεταφέρουμε ένα μικρό κομμάτι γνώσης μιας εθνικής ομάδας σε μian άλλη και να αναγνωρίζουμε ότι, επειδή κάποιες ομάδες μπορεί να μοιράζονται κάποια επιφανειακά χαρακτηριστικά δεν είναι στην πραγματικότητα όλοι ίδιοι.

Κατ' αυτόν τον τρόπο «χτίζεται» η εμπιστοσύνη, όταν αρχίσετε να προτρέπετε τον προς διερεύνηση ανήλικο να σας βοηθήσει να καταλάβετε ποιος είναι και αν αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως μέλος μιας πολιτισμικής εθνικής ομάδας.

Αλλά γιατί η κουλτούρα ενός ατόμου είναι τόσο σημαντική στο προσδιορισμό της ανηλικότητας; Η απάντηση είναι ότι χρειάζεται να καταλάβουμε την κουλτούρα του, τις παραδόσεις του, τις θρησκευτικές του τελετουργίες και τις πεποιθήσεις του ώστε να μπορούμε να εξάγουμε αξιόπιστα συμπεράσματα για την ηλικία του και την ψυχοσυναισθηματική του ανάπτυξη.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δημητροπούλου, Γ. Παπαγεωργίου Ι. (2008) **Ασυνόδευτοι Ανήλικοι Αιτούντες Άσυλο στην Ελλάδα**. Αθήνα: UNHCR.

Δημοπούλου - Λαγωνίκα, Μ. Κατσίκη, Γ. Μαρντικιάν - Γαζεριάν, Μ. (2008). **Ενδοοικογενειακή Βία: Διεπιστημονική Προσέγγιση στην Πρόληψη και την Αντιμετώπιση**, Αθήνα: ΑΩ Εκδόσεις.

Θεμελή, Ο. (2008). **“Η Προστασία της Ανηλικότητας. Βασικές Αρχές Συνέντευξης με Κακοποιημένα παιδιά”**, στο *Ο κύκλος της Κακοποίησης*, Γιωτάκος, Ο. Τσιλιάκου, Μ. (επιμ), Αθήνα: Αρχιπέλαγος, σσ. 107-126.

Υπουργική Απόφαση, 2745/2013 Πρόγραμμα ιατρικού ελέγχου, ψυχοκοινωνικής διάγνωσης και υποστήριξης και παραπομπής νεοεισερχόμενων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα υπηκόων τρίτων χωρών σε δομές πρώτης υποδοχής.

Dyball, K. McPhie, G Tudor, C. (2012) **Age Assessment Practice Guide**, Glasgow: Scottish Refugee Council.

Fine, S. Glasser, P. (2008). **Η Επιβοηθητική Συνέντευξη κατά την Πρώτη Συνεδρία: Η Εμπλοκή του Πελάτη και η Εγκαθίδρυση Εμπιστοσύνης**, Αθήνα: Gutenberg.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Συνέντευξη προσδιορισμού ηλικίας

Ημερομηνία Συνέντευξης	
Αριθμός Συνέντευξης	
Ώρα	
Τοποθεσία	
Ονοματεπώνυμο Αξιολογητή 1	
Ονοματεπώνυμο Αξιολογητή 2	
Γλώσσα διερμηνείας	

1. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Όνομα		
Επώνυμο		
Όνομα Πατέρα		
Όνομα Μητέρας		
Δηλωθείσα ημερομηνία γέννησης		Ηλικία δηλωθείσα:
Φύλο		
Εθνικότητα / Εθνοτική καταγωγή		
Περιοχή - Πόλη		
Θρησκεία		
Διαθέσιμα έγγραφα		

Οικογενειακή κατάσταση (Σημειώστε με Χ)

Οικογενειακή κατάσταση	Έγγαμος	Άγαμος	Διαζευγμένος	Σε διάσταση
Όνομα συζύγου				
Παιδιά	Ναι		Όχι	
Όνομα/τα και ηλικία/κιες παιδιών				

Ηλικία πατέρα	
Στοιχεία - πληροφορίες για τον πατέρα	
Ηλικία μητέρας	
Στοιχεία - πληροφορίες για τη μητέρα	

Αδέρφια		
Όνοματεπώνυμο	Φύλο	Ηλικία

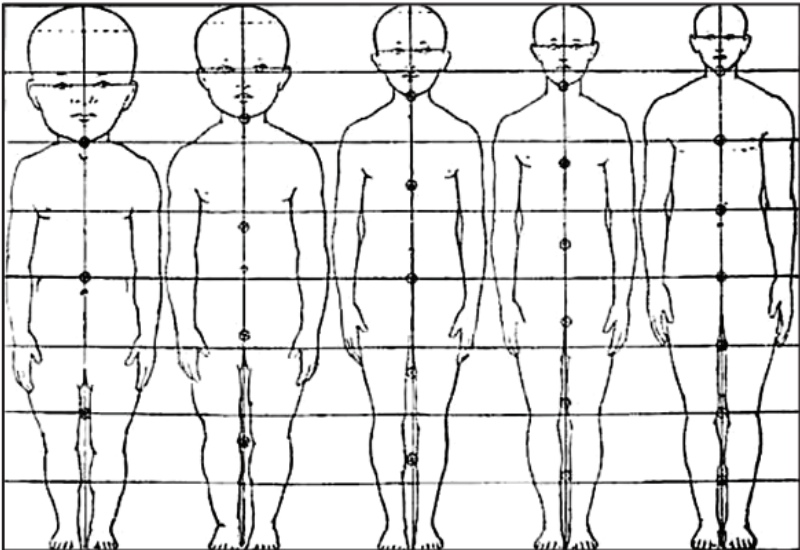
Φερόμενοι κηδεμόνες/συνοδοί εντός ΚΕΠΥ	
Όνομα	
Επώνυμο	
Συγγένεια	
Ηλικία	
Τυχόν διευκρινιστικές πληροφορίες	
Συγγενείς ή φιλικά πρόσωπα σε Ελλάδα ή σε άλλη/άλλες χώρα/ χώρες-μέλη της ΕΕ	
Όνομα	
Επώνυμο	
Συγγένεια/σχέση	
Ηλικία	
Χώρα	
Στοιχεία επικοινωνίας	

2. ΦΥΣΙΚΟ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

Ηλικία που υποδηλώνεται από φυσικά χαρακτηριστικά (Σημειώστε με X):

Μαλλιά	Λευκές τρίχες		Μαλλιά που υποχωρούν		Τρίχες σε αυτιά μύτη		
	Ναι		Όχι		Ναι	Όχι	
Γένια	Ναι		Όχι				
Ρυτίδες	Ναι		Όχι		Αν ναι που		

Σημειώστε με X

Τατουάζ	Ουλές	Άλλα εξακριβωμένα σημάδια	Γερασμένα χέρια	Αναπτυγμένο μήλο του Αδάμ
Μέγεθος κεφαλιού σε σχέση με το σώμα				
				

Φωνή και γλώσσα					
Φωνή	Ώριμος τόνος φωνής				Σχόλια:
Παιδική γλώσσα	Ναι		Όχι		
Λεξιλόγιο	Ικανοποιητικό		Περιορισμένο		
Σχόλια για τη σωματική - εξωτερική εμφάνιση					

3) ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.1. σε μη θρησκευτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα

Αναλφάβητος/η	
Ηλικία έναρξης εκπαίδευσης	
Ηλικία λήξης εκπαίδευσης	
Πόσα χρόνια διήρκησε η εκπαίδευση;	
Πληροφορίες για το εκπαιδευτικό ίδρυμα	
Επίπεδο εκπαίδευσης (Α βάρθια, Β Βάρθια, Γ βάρθια)	
Σχόλια <i>(π.χ., εάν υπάρχουν χρονικά κενά στην εκπαίδευση του γιατί και για πόσο;)</i>	

3.2. σε θρησκευτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα

Πληροφορίες για το είδος εκπαίδευσης	
Ηλικία έναρξης εκπαίδευσης	
Ηλικία λήξης εκπαίδευσης	
Τυχόν σχόλια	

3.3. Τυχόν άλλη εκπαίδευση (π.χ., εκμάθηση κάποιας τέχνης, κλπ.)

3.4. Μελλοντικές εκπαιδευτικές φιλοδοξίες

4) ΕΘΝΟΤΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ

Μίλησέ μου για τη φυλή/έθνος σου;

Τι σημαίνει η φυλή/έθνος σου για την κοινωνία της χώρας σου;

Τι ρόλο έχεις εσύ στη φυλή/έθνος σου;

Τι ρόλο παίζει η φυλή σου/το έθνος σου στη ζωή σου;

(π.χ., ποιός ήταν ο βαθμός συμμετοχής του στις δραστηριότητες της φυλής του σε σχέση πάντα με την ηλικία του. Έθιμα που να συμβαδίζουν με την ηλικία του παιδιού)

Σχόλια συνεντευκτή

5) ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ

Η σχέση του με τους γύρω του - Κοινωνική συμπεριφορά
Εσωστρεφής:
Εξωστρεφής:
Ανάγκη για συντροφικότητα:
Βιωματική περιέργεια:
Τάση για δράση:

Αναπτυξιακά θέματα:

Μίλησέ μου για τα ενδιαφέροντά σου:

Ασχολήθηκες με τα ενδιαφέροντά σου όσο ήσουν στη χώρα σου;

Ποιος/ποιοί άλλος/άλλοι συμμετείχαν στις δραστηριότητές σου και στα ενδιαφέροντά σου:

Πληροφορίες σχετικές με τα ενδιαφέροντα του (π.χ. Ποδόσφαιρο, σειρές τηλεόρασης κ.λπ.):

Σχέσεις με τους άλλους (συνομηλίκους, άλλο φύλο, κ.λπ.):

(π.χ., λαμβάνουμε υπόψη την πολιτισμική διαφορετικότητα και επίσης εάν οι περιγραφές του αντιστοιχούν στην ηλικία του)

Προσωπική ταυτότητα:

Επιδιώξεις (τα “θέλω” του ατόμου):

Επιτεύγματα:

Φιλοδοξίες:

(π.χ., πως φαντάζεται τον εαυτό του σε μια πενταετία)

Προτεραιότητες:

Αφηρημένη σκέψη:

(π.χ., μας ενδιαφέρει να μπορεί να έχει αφαιρετική σκέψη αλλά και να μπορέσουμε να εντοπίσουμε το βαθμό αυτής)

Ηθικές Αξίες:

Μίλησέ μου για τον εαυτό σου (ελεύθερη αφήγηση)

(Λαμβάνουμε υπόψη την ικανότητά του να σκέφτεται λογικά, να αντιμετωπίζει τα πράγματα «σχετικά» δηλαδή να είναι σε θέση να αντιληφθεί το αντίστροφο των πραγμάτων και να βρεθεί στη θέση των άλλων: Ηλικία 7-12)

Το παιδί μπορεί να σκεφτεί αόριστες έννοιες, να σκεφτεί υποθετικά και να γενικεύσει, αρχίζει να ενδιαφέρεται για ιδέες για το μέλλον, για τα πολιτικά, θρησκευτικά και πολιτικά προβλήματα: Ηλικία 12 και άνω

Παρατηρήσεις σχετικά με την προσωπικότητά του

--

6) (τυχόν) ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Είδος εργασίας	
Περιγραφή	
Διάρκεια	
Τοποθεσία	

Μελλοντικές επαγγελματικές φιλοδοξίες:

--

7) ΔΙΑΔΡΟΜΗ

Ταξίδι από τη χώρα καταγωγής

<p>Ημερομηνία και ηλικία αναχώρησης</p>	
<p>Συνοδεία κατά τη διάρκεια του ταξιδιού</p>	
<p>Χώρες που πέρασε και διάρκεια παραμονής σε αυτές</p>	
<p>Σχόλια:</p>	
<p>Αυτονομία και ανεξαρτησία που φάνηκε κατά την αφήγηση: <i>(Εάν έχει μια λογική σειρά η σκέψη του και αν μπορεί να δει τα γεγονότα ρεαλιστικά)</i></p>	

Κατανόηση ασφάλειας και κινδύνου κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και αποσαφήνιση των λόγων αναχώρησης:(Εάν έχει μια λογική σειρά η σκέψη του και αν μπορεί να δει τα γεγονότα ρεαλιστικά)

8) ΥΓΕΙΑ

Παρούσα κατάσταση Υγείας

Ιατρικό ιστορικό
<p>Σχόλια: <i>(Ερωτήσεις που θα σχετίζονται με τον προσδιορισμό της ηλικίας πχ Είχες κάποιο ατύχημα; Για παράδειγμα σπάσιμο ποδιού, χεριού κλπ. Μπορείς να μου πεις εάν έχεις περάσει κάποιες παιδικές ασθένειες πχ ανεμοβλογιά, Νεανικό Διαβήτη)</i></p>

Επαφή με εξαρτησιογόνες ουσίες:	Παρελθόν:
	Παρόν:
	Αλκοόλ:
	Ναρκωτικά:

9) ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ σε περίπτωση διαφορετικής αρχικής δήλωσης

Ημερομηνία γέννησης που δηλώθηκε κατά την άφιξη	
Ημερομηνία που δίνεται σήμερα από το παιδί	
Αιτία αλλαγής:	

**10) ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΗ
(Ψυχολόγου - Κοινωνικού Λειτουργού)**

1.

2.

Εκτιμώμενη ηλικία σε έτη:

Υπογραφή/ές αξιολογητή/των

